

Бобан Јанковић, историчар – виши архивиста

Историјски архив Ниш

helmcollector@gmail.com

УДК 004.65:77]:930.25(497.11 Ниш)

Стручни рад

Примљено: 15. 5. 2021.

Прихваћено: 1. 9. 2021.

СПЕЦИФИЧНОСТИ УНОШЕЊА ЗБИРКЕ ФОТОГРАФИЈА У СИСТЕМ АРХИС У ИСТОРИЈСКОМ АРХИВУ НИШ

Апстракт: *Применом јединственог информационог система АРХИС у Историјском архиву Ниш започео је комплексан процес пребацивања комплетне збирке фотографија и уношење исте у АРХИС. Сам процес је поред дуготрајности отворио још нека питања у вези са сређивањем збирке фотографија и описом који нам нуди систем АРХИС.*

Кључне речи: *АРХИС, фотографије, збирка, Историјски архив Ниш, сигнатура, опис.*

Збирка фотографија Историјског архива формирана је на самом почетку архивске делатности у Нишу. Збирку чини преко 9.000 фотографија смештених у 100 фасцикли. Распон година Збирке фотографија је од 1874. године, од најстарије фотографије групе завереника против турске власти настале у околини Ниша док је Ниш још био у саставу Турске, па све до почетка двадесетог века са фотографијама урбаног развоја Ниша. Један од најсложенијих поступака приликом обраде фотографије је утврђивање аутентичности и веродостојности фотографије. Идентификација је једноставна уколико су сви доступни подаци сачувани. Уколико није, треба узети у обзир све податке који дају аверс и реверс фотографије. Аверс нам говори о догађају, личности, месту, објекту као и о врсти фотографије. Реверс нас упућује на аутора, место и време настанка фотографије. Теже је идентификовати личности што су старије фотографије, поново ако су женски портрети у питању.¹

Збирку фотографија прати аналитички инвентар из осамдесетих година прошлог века и регистар фотографија, док је сама дигитализација збирке обављена од 2003. до 2005. године. Фотографије су похрањене у дигитални облик, у јпг. формату резолуције 300 пиксела, а сам регистар је урађен у Мајкрософт екселу ради лакше претраге фотографија. Приликом дигитализације урађена је и ревизија збирке и исправљени пропусти и материјалне грешке приликом описа неких фотографија.

Дигитализација у архивима представља пренос аналогне архивске грађе у

¹ Аутор текста је једини извршилац на пословима сређивања, обраде, техничке заштите и дигитализације Збирке фотографија Историјског архива Ниш.

дигитални облик, скенирањем или фотографисањем дигиталним апаратом. Дигитализација се ради из више разлога, пре свега због заштите оригинала од оштећења приликом прекомерне употребе, ради веће доступности грађе, због употпуњавања фондова, или ради лакше обраде и коришћења у другим медијима. Дигитална копија је преносива и на микрофилм као једини препоручени медиј за дуготрајно чување грађе. Добијени подаци депонују се на рачунару или неком другом носачу података. Ако се уз дигитализацију користи и одговарајућа база података до жељене фотографије долази се на брз и једноставан начин. Архивистичка обрада фотографија, унос у базу података и процес дигитализације захтевају одређену техничку оспособљеност, стручан кадар и време.

Формати фотографија су различити, од малих фотографија свега 3 x 5 cm до формата 30 x 40 cm. Већина фотографија је црно бела, на фотопапиру, док су најстарије фотографије и један део фотографија из међуратног периода урађене на картону (тзв. картонке) фотографије рађене у фото-салону. Други део чине старије копије фотографија које су власници фотографија остављали Историјском архиву да ураде репринт фотографија а оригинал врате власнику. Ове фотографије су углавном везане за период Другог светског рата и добијене су од породица и потомака бораца и учесника Народноослободилачке борбе. Од целокупне збирке фотографија коју поседује Историјски архив, комплетну фотографију (негатив и позитив) има свега 50 фотографија. Те фотографије су из периода Првог светског рата настале на Солунском фронту.²

Један мали део Збирке фотографија чине и исечци из штампе на фотопапиру (Политика, The Illustrated London news 1876), а везани су за историјска дешавања на тлу Ниша и околних места. Фотографије о Српско-турском рату 1876. године тј. фото-исечци из новина су углавном у три или четири примерка који се, додуше, разликују из угла снимања. Такође у Збирци се могу наћи и фотографисана лична документа појединих личности из НОБа, документа везана за учешће у рату, слике одликовања.³

Највише фотографија чине фотографије урбаног развоја Ниша од педесетих година двадесетог века и наредних декада. Фотографије тог типа су искоришћене 2019. године у изложби „Светлописи векова“ где је представљен развој Ниша у двадесетом веку.⁴ Свему томе треба додати и податак да је Историјски архив Ниш преузео комплетну фото збирку „Народних новина“ у Нишу, та збирка фотографија Народних новина биће у наредном периоду прикључена Збирци фотографија Историјског архива и тиме удвостручити број фотографија које поседује Архив. Обрада тих фотографија представљаће вишегодишњи посао у архивистици јер су преузете у несређеном стању, без ознака, пописа, било каквог трага о догађају или појединцу на сликама.

Почевши од јануара 2020. године Историјски архив Ниш је ушао у систем АРХИС и како сам био ангажован на дигитализацији комплетне збирке фотографије преузео сам и посао уношења сваке фотографије у систем АРХИС. Уношење фотографија започето је првом фасциклом Збирке. Приликом дигитализације урађен је само препис регеста фотографија без додатног описа о

² Фотографије нису оригиналне, јер су фотографисане у Историјском архиву али је сачуван и негатив фотографија.

³ Историјски архив Ниш, Збирка фотографија, Фасцикла 23.

⁴ Историјски архив Ниш, каталог изложбе „Светлописи векова“, Ниш, 2019.

стању фотографија, димензије фотографија нису унете као ни физичко стање фотографија. Унет опис фотографија са подацима о самој фотографији је олакшао процес уноса фотографија у АРХИС.

АРХИС и Збирка фотографија Историјског архива Ниш

Сам почетак увођења Збирке фотографија у јединствени информациони систем Архис почиње у одељку одабира фонда или збирке. Након тога у опцији Обрада и Кутија додаје се нова јединица. Фотографије се чувају у фасциклама А4 формата, тако се и у одељку Врста кутије у падајућем менију бира место чувања архивске грађе. У овом случају јединица мере је фасцикла. Сигнатура збирке је ЗФ (збирка фотографија), тако да је редослед у опису фотографије следећи: ИАН, ЗФ, Ф (редни број фасцикле у обради) и на крају број фотографије. Инвентарни број представља број фасцикле, почевши од броја један и надаље. Распон представља најнижи и највиши број предмета тј. фотографије у фасцикли. У самој Збирци фотографија у одређеним фасциклама недостају фотографије, које су коришћене за раније изложбе а да нису враћене. У распону од – до је један број фотографија, а фотографије које недостају уписују се у рубрици Напомена на крају странице.

Рубрика Године у опису нам даје распон година настанка фотографије, али ту је проблем јер велики број фотографија није датиран. Било је примера да је у једној фасцикли најмлађа датирана фотографија из 1950. године, док се у самој фасцикли налазе фотографије које приказују објекте настале након 1970. године. Према томе, јавља се питање шта онда уписати као граничне године фасцикле. Да ли уписати оно што је датирано или ставити неодређену годину. Таквих случајева има и у супротном смеру. Фотографије настале на картону, без датума, али рађене у фото атељеима која су постојала почетком XX века су недатиране, а прве фотографије са тачним датумом настанка буду фотографије после Првог светског рата. Рубрика Број предмета односи се на број фотографија у фасцикли, према томе, сваки предмет представља једну фотографију. Одређене фотографије су урађене у више примерака, тако да се ту разликује број предмета од укупног броја пуних листова који представљају укупан број фотографија у фасцикли.

У рубрици Садржај, потребно је приказати кратак садржај фасцикле, са подацима о пореклу фотографија, садржај фотографија (догађаји, портрети, објекти на сликама). у Напоменама треба споменути недостатак фотографија, навести инвентарне бројеве фотографија које су са оштећењима и побројати их.

Уношење фотографија у систем АРХИС

Сам процес уноса фотографија у АРХИС представља низ радњи где је потребно пратити редослед уношења података. Јединствена ознака предмета је попуњена подацима са ознакама државе, ознакама архива и ЦП број, година настанка фотографије, редни број (кутије) фасцикле, број предмета и додатне ознаке.

Додатна ознака је представљена редним бројевима, почевши од 0 па надаље. У Збирци фотографија одређени број фотографија представља више фотографија истог изгледа али различитог формата, оне су обележене малим

ћириличним словом на крају броја предмета. Фотографија без малог слова носи број 0, а свака следећа је обележена наредним бројем. Овакво увођење фотографија у АРХИС се не примењује када постоји фотографија у нпр. 4 примерка које су истих димензија, потпуно исте. У том случају уписују се у рубрику количина, где треба навести укупан број фотографија које су потпуно идентичне.

У падајућем менију изборника постоји опција Очуваност са могућношћу избора: делимично сачуван, непотпун, оштећен, у целости сачуван и фрагментално сачуван. Што се тиче збирке фотографија овде може доћи до забуне јер потребно је правилно класификовати фотографију са оштећењима. Често питање које сам постављао себи је питање која је разлика између фотографија оне које су оштећене и фрагментално сачуване. Претпоставка је да су оштећене фотографије које су механички оштећене, „ломљене“, савијане, гужване. Фотографије фрагментално сачуване представљају фотографије којима недостаје одређени део, са мањим или већим оштећењима. Исто питање важи у вези са избором очуваности делимично очувана и непотпуна. Све је мање-више слично, недефинисаност описа очуваности се надокнађује последњом ставком на страници Основних података – Напоменом. У Напомену је потребно унети детаљније објашњење о самом стању фотографије уколико је оштећена, са описом тачног оштећења, да ли је то мали недостатак парчета фотопапира или недостаје већи део фотографије.

Рубрика објављивање има три могућности које се пружају раднику архива: дозвољено, није дозвољено и уз сагласност. Све фотографије Историјског архива су са могућношћу коришћења уз сагласност Историјског архива Ниш. То се пре свега односи на публикување, копирање, коришћење за потребе истраживача корисника збирке фотографија. Фотографије Историјског архива Ниш су коришћење не само за потребе изложби које је организовао Архив, већ су коришћене у заједничким изложбама које је Архив организовао са Народним музејом у Нишу и другим институцијама културе.

Збирка фотографија Историјског архива Ниш применом јединственог информационог система АРХИС биће употпуњена именским и географским регистром који је недостајао у опису фотографија. Инвентари су средства евиденције и средства информисања о садржини архивске грађе. Географски регистар се односи на појмове које се налазе на фотографијама. Највећи број фотографија се односи на топониме везане за југоисточну Србију, насељена места око Ниша која и спадају у надлежност Историјског архива као и фотографије које нису везане за Ниш, Србију већ за велике европске градове попут Лондона, Париза. Прве три фасцикле збирке представљају фотографије непознате новинске агенције између два светска рата, са фотографијама насталим у периоду између 1936. и 1940. године.⁵ На тим фотографијама забележени су важнији догађаји у Европи, сусрети разних државника, сусрета крунисаних глава, рат у Шпанији, елементарне непогоде као и свакодневни живот грађана на тлу Европе.

Предмет именског регистра фотографија у збирци су пуно презиме и име са ближом идентификацијом (звање, занимање, функција, надимак, титула и сл.) Велики број фотографија је без ближих података о личностима на њима, тако да

⁵ ИАН, Збирка фотографија, Фасцикла 1-2.

мали број фотографије са комплетним описом, тј. податку о особама које се налазе на њима.

На овим фотографијама на полеђини је залепљен лист са откуцаним пратећим текстом на писаћој машини. Приликом уноса у АРХИС у рубрици Напомена у одељку уноса јединице преписан је тај текст у изворном облику. Поред самог садржаја из описа регесте који у скраћеном облику даје објашњење фотографије, допуну представља и тај оригинални део који је откуцан писаћом машином приликом настанка саме фотографије.

У одељку описа фотографије, дате су димензије фотографија тј. ширина и висина. Велики број фотографија има поред саме слике и бели обод који је на већини фотографија занемарљивих димензија и као такав урачунат у димензију фотографије. Тек код фотографија старијег датума, рађеним на картонској подлози долази до изражаја део који не представља саму слику већ каширани део. Приликом описа уписују се димензије целе фотографија као и димензије саме слике. То је нарочито је заступљено на већим форматима групних фотографија са краја 19. века и почетка 20. века. Што се тиче оштећених фотографија којима недостаје део, димензија је представљена дужином и висином сачуване фотографије са напоменом да недостаје нпр. доњи десни угао фотографије, горњи леви и слично. Оштећене фотографије су евидентирани у самом опису у делу падајућег менија који се односи на очуваност.

Значај уноса Збирке фотографија Историјског архива Ниш у јединствени информациони систем АРХИС је многострук, не само због тачног утврђивања броја фотографија збирки, количине грађе, или израде информативних средстава, већ што преко фотографија можемо пратити и тумачити догађаје везане како за локалну историју Ниша и околине тако и за целокупни друштвени живот на овом тлу од краја 19. века до садашњих дана.

Резиме

Применом јединственог информационог система АРХИС започет је дуготрајни процес уноса свих фотографија и њиховог похрањивања у централну базу података. Овим процесом олакшаће се проналажење и коришћење старих фотографија истраживачима у Историјском архиву Ниш, као и бржи приступ детаљним информацијама о самим фотографијама које су унете у рубрике система Архис приликом описа сваког предмета тј. фотографије у збирци.